

162

e. OVERBEEKE.

Ch...

DE BANIER

TIJDSCHRIFT VAN „HET JONGE HOLLAND.”

REDACTIE:

MARCELLUS EMANTS en FRITS SMIT KLEINE.

SECRETARIS:

MR. F. STAM.

Vaste medewerkers:

Antoinette. - Mr. G. Anthennis. - Mr. D. Beets. - H. L. Berckenhoff. -
J. A. de Bergh. - Dr. H. J. Betz. - J. A. Bientjes. - Mr. P. Brooshoofd. - A. J. Cosyn. -
Eva. - Elise A. Haighton (Hroswitha.) - Dr. A. A. W. Hubrecht. - S. Katz. -
Mr. S. J. Lagerwey. - J. G. van der Lee. - C. L. Lütkebühl, jr. - Martha. -
A. W. van Megen. - Dr. G. Penon. - Mr. A. M. N. Prayon van Zuylen Nyevelt. -
Mr. P. Rink. - J. van Santen Kolff. - J. E. Slingervoet Ramondt. - Mr. F. Stam. -
J. H. Suurbach. - S. K. T. Timmerhans van Abcoude. -
S. J. Bouberg Wilson. - C. N. Wybrands.

EERSTE JAARGANG.

N°. 1.

1 JANUARI 1875.

HAARLEM, W. C. DE GRAAFF.

5290

5290

BEATRIS.

EENE MIDDELNEDERLANDSCHE SPROKE, IN NIEUWER
VORM OVERGEBRACHT.

De klacht is oud, dat de Nederlanders het veelal niet de moeite waard achten kennis te nemen van de verschijnselen op letterkundig gebied ten hunnent. Terwijl zij de vreemde literatuur hun geheele aandacht schenken, verwaarloozen zij die van hun eigen land; is het hoogstens een nieuw verschijnende „oorspronkelijke” roman, die hen schijnt te kunnen boeien. Maar, is de klacht oud, het verschijnsel is het natuurlijk niet minder. Reeds Maerlant gewaagt er van; ja meer:

„Et dinket mi wesen *scande*,”
zegt hij, „Dat de lieden van den lande”
„Ander giesten ¹ vele weten,”
„Ende si des hebben vergheten,”
„Wanen ² si selve sijn gheboren.”

En toch, als men zich de moeite wilde geven, er zou op het gebied der Nederlandsche letteren zooveel te vinden

¹ d. i. verhalen.

² van (het land) waar.

zijn, dat de kennisneming ten volle zou loonen. Jammer slechts, dat de minder gewone taalvorm daaraan soms een hinderpaal in den weg legt, die menig lezer zeker zal afschrikken. Immers, is het niet, ten deele althans, ook aan het voor velen vreemde onzer oudere taal toe te schrijven, dat de Sproke van Beatrijs zoo weinig onder de oogen der beschaafde Nederlanders komt? 't Is waar, wij bezitten eene keurige Hoogduitsche overzetting van de hand der welbekende Wilhelm Berg; maar zou die bij ons het gedicht wel in veel ruimer kringen gebracht hebben, dan waar het reeds bekend was?

„De Banier” wil de gelegenheid openen, om de kennis van oudere zoowel als nieuwere literarische voortbrengselen meer uit te breiden. Vergunt gij mij, waarde lezer, daarvan gebruik te maken om een Nederlandsch gedicht uit de Middeleeuwen bij u in te leiden, na het in een meer hedendaagsch gewaad te hebben gestoken? Als bij alle vertaling, moet ook mijne bewerking in waarde bij 't oorspronkelijke verre achterstaan; want, al heb ik getracht, zooveel in mij was, het Middeleeuwsch waas, dat over onze Sproke uitgespreid ligt, te behouden, en de frissche geur, welke er van uitgaat te bewaren, toch kan het niet anders, of het natieve, dat ons Middelnederlandsch zoozeer kenmerkt en zoo aantrekkelijk maakt, is in menig opzicht verloren gegaan.

Maar, lezer, kan u misschien de Beatrijs in den prozavorm, dien ik er aan gegeven heb, niet behagen — dichter ben ik niet! — wijt dit geenszins aan 't gedicht zelf, geef er veeleer den bewerker schuld van. Zelf wellicht het meest mij van mijn eigen onvermogen bewust, heb ik niettemin de hand aan 't werk geslagen. Door naar mijn beste krachten te beproeven, ook u de voortreffelijke sproke te

doen genieten, wilde ik hopen een goede daad te verrichten. Of ik evenwel beter gedaan had het na te laten? . . . In allen gevalle, 't zij hier herhaald: „Les personnes qui, pour faire quelque chose, attendent qu'elles aient à faire de grandes choses, ne feront jamais rien.” — Vóór ik u echter mijne vertaling aanbied, een enkel woord over het gedicht zelf.

Uit de vele bewerkingen, die van de geschiedenis van Beatrijs bestaan, blijkt, dat zij te allen tijde en bij verschillende volkeren veel aantrekkelijks had. Dáárin stemmen ook alle bevoegde beoordeelaars overeen, dat deze Sproke tot het beste behoort, wat onze oudere literatuur kan aanwijzen. Zij wordt geprezen als „eene roze „van soeter roken,” „eene der liefelijkste bloemen uit de gaarde der kloosterpoëzie,” het gedicht is een „boeiend tafreel, tintelend van leven,” en munt uit door „fijnheid van gevoel en opvatting, frischheid van tinten, ongedwongen bevalligheid van voorstelling, waarheid van leven, en is met juistheid van aanleg en beloop behandeld”, en verhaald, ja, „hoogst eenvoudig, maar met uitnemend talent.”

Wie de dichter geweest is van een kunstproduct, aan 't welk zoo onverdeelde lof wordt toegebracht, is onbekend; alleen weten wij, uit eenige aanduidingen in 't gedicht zelf, dat het in het eerste vierdedeel der XIVe eeuw moet zijn vervaardigd, naar het mondeling verhaal van zekeren broeder Gijsbrecht, een kloosterling, die het „in dien boeken zijn” had gelezen. Welke boeken daarmede worden bedoeld, is niet uit te maken; toch geeft Jonckbloet in de Toelichting, bij zijne uitgave der Beatrijs gevoegd, ¹ twee Latijn-

¹ Ook in zijne Gesch. d. Nnl. Dichtk. III, blz. 270.

sche werken op, uit een van welke de zegsman van onzen dichter waarschijnlijk zijne mededeeling heeft geput.

Maar, „hoewel de inhoud aan een dor monniken-mirakel was ontleend” — merkt dezelfde geleerde uitgever op — „werd het verhaal onder de hand des bewerkers een waar kunstgewrocht, hetzij dan dat de eer daarvan aan den berijmer of aan broeder Gijsbrecht toekomt. Gevoel, zin voor de natuur, kieschheid, zijn eigenschappen, die der Latijnsche legende vreemd waren; slechts hij, die hart en oor had voor het praktische leven, wist daardoor ziel te geven aan zijne schilderij; en zijne bewerking toont ten duidelijkste de waarheid der stelling, dat poëzie niet tieren kon in de enge kloostercel, wier kille wanden het hart beletten te kloppen. (Immers), terwijl de legende uit de kloostercel in dien houterigen kroniektoon is vervat, die zoo min mogelijk vorm geeft aan den mystieken inhoud, is hier aan den vorm met voorliefde veel werk te koste gelegd. Het geheel is door een kunstenaarsgemoed opgevat en met meesterhand teruggegeven. De dichter heeft voor zijne figuren en toestanden onze belangstelling weten te winnen, omdat zij vol leven en waarheid zijn, omdat hij in plaats van de(n) kleurlooze(n) monniksomtrek ons eene schilderij heeft geleverd, gekleurd met den gloed der realiteit. Maar twee zaken zijn er bovenal, die hem den naam van kunstenaar waardig maken. Vooreerst de takt waarmede hij het mystieke element, het wonder, in de schaduw heeft gehouden. Daardoor verrast hij ons niet alleen in het laatste gedeelte des verhaals, maar hij voldoet aan de eerste voorwaarde waardoor het mystisch-verhevene werkelijk den gewenschten indruk kan maken en niet in het platte of komische overslaan. In de tweede plaats blijkt zijn kunstenaarsaanleg uit de psycholo-

gische waarheid die hij in het verhaal gebracht heeft. Het bloote wonder ten behoeve eener verloopene non verricht zou nimmer iemands kunstzin hebben voldaan; ja, de redding, die het loon was voor een bloot mechanisch prevelen van het *ave Maria*, kon, bij de minste ontwikkeling van waar godsdienstig gevoel, zelfs op de geloovigen weinig indruk maken. Alleen door Beatrijs te schilderen zooals zij in deze Sproke voorkomt: alleen door haar voor te stellen als haars ondanks bukkende voor eene onweêrstaanbare macht; als gevallen, maar niet zonder heftigen strijd, en slechts door den dwang der omstandigheden en door moederliefde op den weg der zonde voortgaande, maar steeds den inwendigen strijd strijdende, tot dat eindelijk berouw en hooger plichtgevoel haar redden, — zoo alleen kon de kunstenaar ons belangstelling inboezemen voor zijne heldin en den geloovigen het mirakel met dankbaar welgevallen doen aanschouwen."

Dit meende ik aan mijne bewerking der Beatrijs, tot nadere kenschetsing, te moeten laten voorafgaan. Mocht zij eenige goedkeuring bij u vinden, en, volgens uw oordeel, niet geheel nutteloos zijn, ik zou mijne moeite ruimschoots beloond achten. Gaan wij thans echter tot ons onderwerp over.

Wel geeft het dichten mij slechts luttel gewin, en raden de lieden mij daarom het na te laten en er mijn geest niet langer mede te kwellen; maar toch wil ik, om de deugd van haar, die moeder is geworden en niettemin maagd gebleven, u een schoon mirakel verhalen, 't welk God zonder twijfel voor eene non verricht heeft ter eere van

Maria, die hem het aanzijn gaf. Hij vergunne mij wel te slagen en geve, dat ik het ten einde moge brengen, volkomen der waarheid getrouw en zooals broeder Gijsbrecht mij zeide, dat hij het in zijne boeken had gevonden. Hij was een hoogbejaard man, die de wereld begaf voor de orde van den H. Willem. — De non, van wie ik sprak, was deugdzaam en onberispelijk van gedrag; nog heden ten dage, durf ik beweren, vindt men er geene, die haar gelijkt in onschuld en liefstalligheid. Zoo ik hare buitengemeene schoonheid prees, zou ik niet goed doen: liever wil ik u zeggen welk ambt zij langen tijd in het klooster heeft waargenomen, waarvan zij 't kleed droeg. Zij was er kosteres en nooit, 't zij 's nachts of bij dag, traag of nalatig in 't vervullen van haar plicht. Zij luidde de klok, ontstak de lichten, de kerksieraden hield zij in orde en alle nonnen in 't klooster werden door haar gevekt.

Maar deze jonkvrouwe werd in hooge mate gekweld door min, die overal groote wonderen pleegt te bewerken. Soms volgt haar schande, verdriet of ongeluk, soms ook verwekt zij blijdschap en vreugde. Den wijze kan zij zó dwaas maken, dat hij er belachelijk door wordt, wil hij 't erkennen of niet. Sommigen heeft zij zoozeer in bedwang, dat zij niet weten te spreken of te zwijgen. Anderen, die door haren druk terneder zijn geworpen, kunnen zich niet weder verheffen, tenzij 't haar goeddunkt. De min maakt menigeen vrijgevig, die, werd hij niet door háár gedreven, zijne geschenken eerder achterwege zou laten. Ook vindt men lieden, die, anders hun lief en leed voor zich houdende, door de min geluk, blijdschap en verdriet met elkander deelen: en zulk eene heet ik getrouw. Maar

ik kan u niet allen voor- en tegenspoed opnoemen, die er reeds uit der minne beek gevloeid is. — Hierom mag men het der non niet misduiden, dat zij aan de macht, die haar gevangen hield, niet vermocht te ontkomen; want de duivel begeert steeds den mensch in verzoeking te brengen: bij dag en 's nachts, 'tzij spade of vroeg; en laat niet af vóór hij zijne prooi overweldigd heeft. Met booze listen van allerlei aard trachtte hij de non tot zonde te brengen, zóó dat zij waande te zullen bezwijken. In haren nood bad zij tot God, dat hij haar, in zijne genade, kracht wilde verleenen; zij sprak: „Ik ben zóó bezwaard, Heer! en gewond door eene sterke min — dat weet gij, wien niets verborgen is —, dat mijne zwakheid mij zal doen dwalen. Ik moet een ander leven gaan leiden en dit ordekleed vaarwelzeggen.”

Nu hoort, wat zij daarop deed. Zij zond tot den jongeling, dien ze zoo vurig liefhad, een smeekenden brief, dat hij terstond tot haar wilde gaan: het zou hem niet berouwen. Toen de bode bij den jongeling gekomen was, nam deze den brief, dien zijne vriendin hem toezond, en las hem. Wat was hij verheugd in 't harte! En, dat hij zich haastte tot haar te gaan, wat wonder! sinds hun twaalfde jaar hadden zij elkander reeds lief en in dien tijd al menig leed doorgestaan.

Zoodra hij kon, reed hij nu naar het klooster en ging, daar aangekomen, buiten voor haar venstertje zitten, vol verlangen zijne liefste te zien en te spreken. En zij, hem met ongeduld verwachtende, marde ook niet lang er vóór te komen; maar, helaas, met traliewerk was 't maar al te goed bevestigd. Hoe menigwerf slaakten zij diepe zuchten, daar hij buiten zat en zij zich daarbinnen bevond, en zulk een sterke min hen naar elkander deed verlangen! En zóó lang

zaten zij daar, dat ik niet zou kunnen zeggen hoezeer het eindelooze wachten hen smartte. „Ach,” riep zij tot den jongeling, „het is mij zoo bang te moede; spreek, o, spreek toch een woord tot mij, dat mij het harte vertroost en bemoedigt. Ik ben door de min zóó getroffen, dat ik nameloos leed verdure: ik geloof nimmermeer geluk te mogen smaken, lief: gij hebt 't me ontnomen!”

Hij antwoordde droevig: „Ge weet wel, lieve, dat wij sinds lang elkaar hebben liefgehad, ja, al onze dagen reeds; en nog nooit hadden we zóóveel rust, dat we elkander eens mochten omarmen! God moge vrouw Venus straffen, die ons tot elkaar bracht, dat zij de schoone bloem onzer liefde dus doet verwelken en versmachten. Kon ik het van u verkrijgen, dat ge uw kleed zoudt willen afleggen en mij een tijd bepalen, waarop ik u uit het klooster zou kunnen leiden, ik zou u goede kleederen gaan halen, van kostbare wolen met bont afgezet: een mantel, rok en sercoot.¹ En nooit zal ik u verlaten, hoe groot de nood ook worden moge; met u wil ik lief en leed voortaan deelen. Neem mijne trouw daarvoor tot onderpand.” — „Mijn beste vriend,” sprak de jonkvrouw, „gaarne wil ik die aannemen, en met u zóó ver gaan, dat niemand in dit klooster wete, waarheen wij ons hebben begeven. Kom heden avond over eene week terug en wacht mij daarbuiten op, in den boomgaard, onder den egelantier.² Dan kom ik daar bij u, om uwe bruid te zijn en met u te gaan, waarheen ge ook begeert. Alleen ziekte zal mij een hinderpaal kunnen worden om te komen. En gij, ge komt zeker ook, niet waar?”

¹ d. i. overkleed, 't Fr. surcoute.

² een wilde rozeboom.

Zóó beloofden zij elkander. De jongeling nam daarop oorlof en ging ter plaatse, waar zijn ros gezadeld stond, sprong er ijlings op en reed in draf, een veldweg over, stadwaarts. Zijne liefste vergat hij niet: 's anderen daags kocht hij blauw en rood laken, waarvan hij een mantel en kaproen ¹ liet vervaardigen, een rok en een sercoot, alles goed gevoerd. Niemand zag ooit schooner bont aan vrouwenkleederen dragen; het werd door iedereen om 't zeerst geprezen. Verder kocht hij haar een dolk, een gordel en eene almoniere, ² het een al kostbaarder dan het andere; huiven, ³ gouden ringen en nog menig sieraad. Van alles wat eene bruid behoeft, had hij zich op de hoogte gesteld. Na vijfhonderd pond bij zich genomen te hebben reed hij op een avond heimelijk de stad uit, al de kostbare zaken, op zijn paard geladen, met zich medevoerende. Dus ging hij naar 't klooster, naar de aangewezen plaats in den boomgaard, onder den egelantier. Daar zette hij zich op het gras neder, wachtende tot zijne liefste komen zou.

Hem wil ik daar nu eenige oogenblikken laten beiden en u verhalen, wat intusschen het schoone monneke had gedaan. Vóór middernacht luidde zij de metten ⁴ reeds: zóó groote kwelling veroorzaakte haar de min. Toen de metten gezongen waren, beide door ouden en jongen, die in 't klooster waren en zij zich weder allen naar den dormter ⁵ hadden begeven, bleef zij alleen in het koor achter om

¹ d. i. kaper, een hoofddeksel, 't Fr. chaperon.

² Fr. aumonière, een tasch, ter vervanging van de zakken in onze kleeren.

³ de huif, een linnen kapsel, werd onder de kaproen gedragen.

⁴ de vroegdienst in de Roomsche-Katholieke kerk, welke in den „morgenstont," vóór "aanbreken des dags (den dageraad) plaats had.

⁵ d. i. de slaapzaal.

hare gebeden uit te spreken, zooals zij dat tevoren ook altijd gewoon was geweest. Zij knielde voor 't altaar neder en sprak met groote vreeze: „Maria, moeder, zoete name, ik kan dit ordekleed niet langer blijven dragen. Gij kent 's menschen hart en wezen volkomen; ik heb gevast en gebeden en mij gekastijd, maar 't is al tevergeefs, dat ik strijde: de min heeft mij overweldigd, dat ik genoodzaakt ben de wereld te dienen. Zoo waarlijk gij, onze lieve Heer, gekruisigd werd tusschen twee dieven en den dooden Lazarus hebt opgewekt uit zijn graf, zoo zult gij ook mijn lijden kennen en mij mijne misdaad vergeven; want ik zal door mijne zware zonden nog ten val gebracht worden!”

Hierop begaf zij zich uit het koor tot het beeld van Maria, waarvoor ze nederknielde, om voor haar heure gebeden uit te storten. Hartgrondig bad ze: „Maria, nacht en dag heb ik mijne verzuchtingen om ontferming over mijn leed tot u opgezonden, en 't was tot nog toe steeds tevergeefs! Ik vreeze, dat ik mijn verstand nog geheel zal verliezen, moet ik langer dit kleed blijven dragen.” Daarop toog zij haren kovel ¹ uit, ontdeed zich van hare voetzolen en lei alles op het altaar Onzer Lieve Vrouwe neder. — Nu hoort wat zij thans ging doen. De sleutels van de sacristij hing zij vóór 't Mariabeeld, omdat men ze daar het best vinden kon, wanneer men ze te priemtijd ² mocht zoeken; want het gebeurt steeds, dat, wie voor Maria's beeld geknield ligt, zijne oogen ook tot haar opslaat en een „ave” zegt,

¹ d. i. een kap, door kloosterlingen gedragen.

² d. i. de dageraad, volgens de oude verdeling van den dag, des morgens te zes uren, den gemiddelden tijd van den opgang der zon.

voor hij vertrekt. Om deze reden meende zij dáár de sleutels te moeten ophangen.

Nu ging zij, zich in hare angstige gejaagdheid alleen in een licht onderkleed gehuld hebbende, door eene geheime deur, die ze behendig ontsloot. Heimelijk en stillekens, zonder het minste geraas te maken, ging ze er uit en kwam, van vreeze bevende, in den boomgaard. De jongeling werd haar dadelijk gewaar en zeide: „Liefste, kom, wees niet angstig, het is uw vriend, dien ge hier ziet.” En toen ze bij hem gekomen was, begon zij zich zeer te schamen, wijl ze slechts in een dun onderkleed was gewikkeld en blootshoofds en barrevoets dáár stond. Toen zeide de jongeling: „kostbare gewaden, mijne schoone, en goede kleederen zouden u zeker aangenamer zijn; duid het mij niet euvel, zoo ik u die hier aanbied.” Daarop gingen zij onder den egelantier en gaf hij haar rijkelijk alles, wat ze noodig had: de twee paar kleederen, van welke zij het blauwe aandeed, dat netjes en zooals 't behoorde was afgewerkt. Toen haar vriendelijk lachend aanziende, zeide hij: „Liefste, dit hemelsblauw staat u beter dan het grijze ordekleed.” Daarop trok zij kousen aan en een paar schoenen van corduaan, ¹ die haar veel beter stonden dan de sandalen, ² en gaf hij ze wit-zijden linten, welke zij terstond in 't haar vlocht. Toen drukte de jongeling haar een hartelijken kus op de lippen: het was hem, daar zij zóó voor hem stond, of de hemel verhelderde. Haastig ging hij nu tot zijn paard, zette haar vóór zich in den zadel en reed met haar zóóverre weg, dat het begon te lichten in 't

¹ Fijn Spaansch leder, dat zijn naam ontleent aan de stad Cordova.

² nl. die zij als non droeg.

Oosten. Toen zij zich door niemand achtervolgd zagen, sprak de jonkvrouw: „thans moge God, onze toeverlaat, ons beschermen, nu de dag begint aan te breken! Ware ik met u niet het klooster ontvlucht, dan zou ik op dit oogenblik, naar gewoonte, de prime hebben geluid. ¹ Ik ben beducht, dat mij de tocht zal berouwen; want, ach, er is zoo weinig trouw op aarde, al heb ik er mij toch op verlaten; de menschen zijn aan de bedrieglijke kooplieden gelijk, die valsche ringen verkoopen voor echte gouden.” — „O, wat klaagt gij daar, lieve! God moge mij straffen, indien ik u ooit verlate. Neen, waar wij ons ook henen-begeven, niets zal mij van u kunnen doen scheiden; alleen de bittere dood kan ons samenzijn verbreken. Maar hoe kunt ge aan mijne oprechtheid twijfelen? Heb ik mij ooit boosaardig of een bedrieger betoond? Sedert het oogenblik, dat ik u uitverkoren heb, hadde ik zelfs niet aan eene keizerin mijne liefde willen schenken, en, al zou ik harer waardig kunnen zijn, u, mijn schat, had ik om harentwille toch nooit verlaten, des kunt ge zeker zijn. En dan, ik voer met ons 500 fl wit zilver, ²) wel geteld, waarover gij naar welgevallen kunt beschikken. In de zeven eerste jaren behoeven wij dus wel niets van ons goed te missen, al trekken wij ook verre weg, naar vreemde landen.” — Zoo sprekende, kwamen zij op hun tocht 's morgens aan den zoom van een bosch, waarin de vogelen schenen feest te houden: zóó vroolijk zongen ze, elk naar zijne wijze, en met zóó luid geschal, dat men hen reeds van verre hooren kon. Op het groene veld prijkten schoone bloempjes in

¹ d. w. z. zou ik voor den dienst te priemtijd geluid hebben.

² Wit zilver en rood goud zijn gewone uitdrukkingen in 't Middelnederlandsch; in Frankrijk spreekt men nog van *une pièce blanche*. (Wilhelm Berg in hare Hoogd. vertaling).

volle pracht, een zoeten geur in 't rond verspreidend. De boomen stonden in weelderigen bladerentooi; de lucht was helder en effenblauw. En de jongeling, de reine aanschouwer, die hij zoo innig lief had, sprak tot haar: „Mij wende, die hij zoo innig lief had, sprak tot haar: „Mij dunkt, het is hier zoo schoon; wij moesten eene wijle afstijgen om bloemen te lezen en tot tuiltjes te vlechten; daar staan er hier zoo velerlei, licht vinden we ook wel het bloempje minneloon“... ¹⁾ „God behoede mij”, viel de jonkvrouw in, „dat ik door u te schande en spot zou worden! Voorzeker, ge zoudt zoo iets nooit gezegd hebben, als ge mij meer waarlijk liefhadt! God moge 't u vergeven, dat ge mij zoo diep gegriefd hebt! Spreek nooit meer zulk een taal; hoor liever naar de vogelen in de boomen, hoe schoon zij zingen en hoe vroolijk zij zijn. Dan zal de tijd u niet meer lang vallen. Als ik eenmaal in uwe armen zal rusten, moogt ge mij van minne spreken; het doet mij in 't harte leed, dat ge er nu reeds van gewaagd hebt.”

„Och, liefste,” bad haar de jongeling, „wees niet verstoord op mij: Venus was 't, die mij aanraadde zoo te spreken. God moge mij schande geven en straffen, als ik ooit mijn verzoek herhale.” En zij antwoorde hem: „ik vergeef 't u dan: gij zijt toch mijn toeverlaat boven allen, die op aarde zijn. Al leefde de schoone Absalon nog en ik ware zeker met hem duizend jaar vereenigd te blijven in weelde en in zoete rust, ik zou hem niet boven u verkiezen; neen, u heb ik zoo lief, dat al stelde men 't mij voor, ik u niet zou kunnen vergeten. Ware ik in den hemel bij God en wist u hier op aarde, ik zou zeker tot u komen... O, Heere! wreek u niet op mij, dat ik zoo dwaselijk heb gesproken! — Neen, der geringste

¹⁾ Niemand zal 't mij euvel kunnen duiden, wanneer ik hier, ter vertaling van 't origineel, Wilb. Berg op den voet volg.

vreugde daarboven is er op aarde geene gelijk; dáár is de minste zoo volmaakt, dat wereldsch genot er ras vergeten wordt of ellende schijnt, en allen slechts God oneindig kunnen beminnen. Die daarnaar trachten, handelen vroed; en dwale ik thans, dat ik zware zonde bedrijf, het is alleen om u, mijn lief."

Zoo spraken zij met elkander, terwijl ze over bergen reden en door dalen, ja, veel meer; moeilijk echter zou ik u even uitvoerig kunnen vertellen, alles wat verder met hen voorviel. Zij gingen voort, totdat zij aan eene stad kwamen, fraai gelegen in een dal, waar 't hun zoo goed beviel, dat zij er zeven jaren bleven, een weelderig leven leidende en gelukkig door hunne liefde, waaraan de kroon werd opgezet door de twee kinderen, die hun geschonken werden. Maar toen na deze zeven jaren al hun penningen waren uitgegeven, moesten zij gaan leven van 'tgeen ze uit hun land hadden meegebracht: hun kleederen en sieraden en 't paard verkochten zij, doch ter halver waarde, en spoedig was ook de opbrengst daarvan verteerd. Toen wisten ze niet wat aan te vangen, te meer daar zij niet kon spinnen en zodoende nog iets verdienen. Daarbij kwam, dat toen ter tijde de levensmiddelen, spijzen zoowel als dranken, bijzonder duur waren. Dies werd 't hun bang te moede; maar veel liever zouden zij sterven, dan om hun brood bedelen. En zoo bracht de armoede, hoe leed 't hun ook ware, eene scheiding tusschen hen te weeg: het was de man, die 't eerst zijne trouw verbrak! Hij ging naar zijn land terug, haar met de beide lieve kinderen in grooten kommer achterlatende, en deed sedert nooit meer iets van zich vernemen.

Weeklagende riep de bedroefde moeder uit: „Zoo is dan

toch geschied, wat ik vreesde dat eenmaal gebeuren zou, en sta ik thans alleen in 't ongeluk, nu hij mij verlaten heeft, in wien ik mijn geheele vertrouwen gesteld had. Maria, vrouwe! erbarm gij u mijner, bid voor mij en deze onschuldige kinderen, dat wij niet van honger sterven moeten. Wat zal ik, ongelukkige, doen? Moet ik ziel en lichaam beide door een zondig leven bevleken? Maria, ik bid u, sta mij bij! Want al zou ik kunnen spinnen, in twee weken verdiende ik er nog naawlijks een brood mede. Wee mij, zoo ben ik dan genoodzaakt met mijn lichaam geld te winnen, om mijne kinderen te verzorgen, mijne lieven, die ik immers niet verlaten kan?" — Dus gaf zij zich der zonde prijs. En zeven lange jaren — heeft men mij verteld — moest zij, onwillig, de schande dragen, om door een luttel gewin hare kinderen voor honger te bewaren. Ik wil u evenwel haar misdadig bedrijf in al die jaren niet nauwkeurig blootleggen; wat zou 't helpen, vertelde ik het u al? Weet echter, dat zij, bij al haar kommer, nooit nagelaten heeft dagelijks ijverig de zeven getijden van O. L. V. te bidden, te harer prijs en eer, opdat zij ze eenmaal zou verlossen van de zonden, waarmee ze *veertien* jaar beladen is geweest. Immers leidde zij ook zeven jaren een misdadig leven met den man, die haar in zoo groote ellende stortte!

Toen er dan veertien jaren voor haar in schande waren voorbijgegaan, zond God haar eindelijk zulk groot berouw in 't harte, dat zij van toen af aan zich liever het leven had laten benemen, dan langer hare zonden voortzetten. Nacht en dag weende zij zich de oogen rood en zocht troost en bemoediging bij de Moedermaagd: „Maria," sprak zij, „gij, die God het aanzijn hebt geschonken, bron van leven boven alle vrouwen, laat mij niet langer in 't onge-

luk blijven! U roep ik tot getuige aan, dat mij mijne zonden berouwen en 't harte van wanhoop verscheuren: zóóvele heb ik er bedreven, dat ik niet meer weet waar of met wien! Wee mij, wat zal mijn lot zijn? Met angst zie ik het oordeel te gemoet, — Gods oog ziet ook in 't verborgen —, wanneer alle zonden zullen openbaar worden, zoowel van armen als rijken, en gestraft, zelfs zoo ze gebiecht zijn en er reeds boete voor is gedaan; dat weet ik wel zeker, en daarom ben ik in groote vreeze. Want al trok ik het ruwe boetekleed aan en zou ik dagelijks op mijne handen en barvoets van land tot land kruipen, toch kan ik daardoor van mijne zonden niet vrij worden! Maria, bron van alle deugd, help mij! Reeds bij menigeen hebt gij ellende in geluk doen verkeeren; gij hebt wel Theophilus ¹ gered, dien grootsten der zondaren, die beide, ziel en lichaam aan den duivel verkocht en zich zóó geheel aan hem overgegeven had. En leidde ik ook al een zondig leven, ben ik eene nietswaardige, zonder hope, herinner u, vrouwe, dat ik steeds onder alle omstandigheden te uwer eer gebeden heb! O, ik smEEK u, betoon mij uwe genade, verleen mij, bedroefde, de hulpe, die ik zoozeer ter redding behoef. Die u dagelijks met een Ave Maria groet, heilige maagd, komt nooit tevergeefs tot u; die vrijwillig deze woorden spreken, zal het niet tot nadeel strekken! Zijn zij u

¹ Behalve de *Beatrijs* behoort tot de beste voortbrengselen onzer Middeleeuwsche geestelijke poëzie „de legende van *Theophilus*, den vrome, die, als hij miskend wordt, den Duivel manschap doet en bij geschrifte God en de Heilige Maagd afzweert en verzaakt. Later tot inkeer gekomen, zoekt hij Maria om hulp aan. Zij verwerft hem genade, en in den slaap krijgt hij het geschrift terug, waarbij hij zijne ziel aan den Duivel verpand had.” Jonckbl., *Gesch. d. Nederl. Letterk.* I, pag. 147. 2e dr.

niet daarom welgevallig, uitverkorene bruid Gods, wijl uw zoon u te Nazareth met dezen groet de blijde boodschap des heils gebracht heeft, die nooit nog door bode was vernomen? En weet gij het niet ieder dank, die u daarmee aanspreekt, zóó, dat gij hem, al ware hij van zonden beladen, genade zoudt schenken en voor uw zoon vrijpleiten?"

Dusdanige beden en klachten uitte de zondares dagelijks. Eindelijk ging zij, met een kind aan elke hand, uit armoe bedelende, van land tot land, van stad tot stad, en dwaalde zoolang overal heen, totdat zij het klooster wedervond, waar zij non geweest was. 's Avonds laat, lang na zonsondergang kwam zij daar ter plaatse aan en verzocht een nachtverblijf, voor haar en hare kinderen, in het huis eener weduwe, die niet ver van 't klooster woonde. „Ik zou u kwalijk met uwe kindertjes kunnen wegzenden,” sprak de vrouw; „mij dunkt, zij schijnen wel moe te zijn. Komt binnen, rust wat uit; ik wil gaarne met u deelen, wat onze Heer, om der wille zijner lieve moeder, mij heeft gegeven.” Dus bleef zij daar met hare kleinen; en, verlangend te weten, hoe het in 't klooster was, vroeg zij der goede vrouwe: „Zeg mij, is dat gebouw ginder een nonnenklooster?” — „Zeker,” antwoordde zij, „en het is zóó prachtig en rijk, dat men nergens zijns gelijke weet; ook heb ik van de nonnen daar nog nooit eenig kwaad gerucht vernomen, dat een blaam op hen wierp.” Maar de andere, de armen om beide haar kinderen geslagen, merkte daarop aan: „Hoe zegt ge zulks? Ik heb in deze weken veel van eene non hooren gewagen; — heb ik wel verstaan, dan was zij hier kosteres; en die 't mij vertelde sprak zeker de waarheid. Het moet nu veertien jaar geleden zijn, sinds zij het kloos-

ter is ontvlucht, zonder dat men weet waarheen zij gegaan is of waar zij stierf." Toen werd de weduwe boos en zeide: „Ge moet van uwe zinnen beroofd zijn; laat na zulk een taal te spreken van de kosteres, of ge blijft niet langer bij mij. Reeds meer dan veertien jaren nam zij haar ambt hier waar en in al dien tijd heeft men haar geen oogenblik gemist, tenzij ze ziek ware. Boozer dan een hond moet degene zijn, die van haar anders dan goed gesproken heeft: want zij is zoo rein van gemoed als eene ter wereld; al zocht men in alle kloosters tusschen Elbe en Gironde, ik geloof niet dat men vromer nonne zou vinden."

Doch haar, die alreede sinds zoolang ten val was gekomen, scheen deze tale wonderlijk toe. „Vrouw," hernam zij dus, „zeg mij dan hoe haar vader en moeder heeten?" En beider namen werden haar genoemd. Toen wist ze wel, dat de vrouw háár bedoelde. God, wat ze 's nachts heiligh voor haar bed weende! Zich tot Maria wendende, bad zij: „Al heb ik geen ander pand, vrouwe, dan mijn innig berouw, sta mij te hulpe: mijne zonden zijn mij zóó leed, dat, zag ik een brandenden oven in zulk een gloed, dat de vlammen er uitsloegen, ik er mij zonder aarzelen in zou werpen, als mijne zonden er mij door werden kwijtgescholden. Maar, Heer! wanhoop verafschuwt gij; steeds be-
toondet gij u genadig, en daarop blijf ik vertrouwen, hoe de angst mij ook kwellen moge. Was er wel ooit zondaar zoo groot, sinds gij, op aarde gekomen, mensch zijt geworden en voor onze zonden aan 't kruishout gestorven, dat hem zijne zonden niet konden vergeven worden? Die berouwwol genade zoekt, al was 't in zijne laatste ure, heeft ze ook gevonden. Bleek het niet aan dien eenen der beide misdadigers, die aan uwe rechte hing? Dat is ons tot

troost, dat gij hem nog in genade hebt opgenomen; echt berouw — wij zien 't aan hem — doet veel vergeven. Zeidet gij hem niet: „Vriend, voorwaar zeg ik u, heden zult gij met mij in 't paradijs zijn“? En Gisemast, de moordenaar, bad ook niet in zijn stervensuur tevergeefs om genade; hij gaf u evenmin goud of schatten: met zijn berouw alléén kwam hij tot u. Uwe barmhartigheid is niet te doorgronden, evenmin als men de zee op éénen dag tot den bodem toe zou kunnen droogmaken. Dus, Heere, was nooit zonde zoo groot, dat gij ze niet kondet vergeven. Hoe zou ik dan van uwe barmhartigheid zijn uitgesloten, indien ik berouwvol mijne zonden belijde?”

Terwijl zij dus in 't gebed verzonken lag, maakte een gevoel van afmatting zich zoozeer van haar meester, dat zij weldra in een zachten slaap viel. In den droom docht haar hoe eene stemme tot haar riep, zeggende: „Mensch, gij hebt zoolang geweeklaagd en gebeden, dat Maria zich over u ontfermd heeft en u wil redden. Ga en spoed u naar het klooster: ge zult de poort wijd open vinden staan, waardoor ge eenmaal zijt gevluht met den jongeling, die u in den nood verhet. Uw gansche kleedij zult ge nog op het outaar zien liggen: wile¹, kovel en voetzolen kunt ge gerust weer aandoen; dank daar Maria hoogelijk voor. Ook de sleutels van de sacristij, welke gij voor haar beeld hebt opgehangen in den nacht, toen gij het klooster verlaten gingt, heeft ze zoo in bewaring genomen, dat men u gedurende veertien jaren niet heeft gemist of iets van uwe vlucht afgeweten. Maria was u dus genegen, dat zij steeds in uwe plaats, en geheel op u gelijkende, den dienst heeft waar-

¹ Een sluier, waarmede voornamelijk de nonnen zich 't geelaat bedekten, *Fr. voile*, *Eng. veil*, van het Lat. *velum*.

genomen. Dat heeft de hemelsche maagd om uwentwille, zondige, gedaan. Zij beveelt u thans naar het klooster terug te keeren; gij zult door niemand de plaats in uw bed vinden ingenomen. Het is in Gods naam, dat ik tot u spreke."

En zij, dadelijk uit haren slaap gewekt, bad tot God: „Almachtig Heer, wil den Booze niet toestaan, mij nog in grooter ongeluk te storten, dan mij reeds overkomen is. Indien ik nu al naar het klooster ging en men mij als eene diefegge gevangen nam, zou ik nog meer geschandvlekt zijn, dan toen ik heimelijk mijn ambt verliet. Ik bezweer u, goede God, bij het dierbaar bloed, dat u uit de zijde vloeide: indien de stemme, die tot mij kwam, mij tot mijn heil heeft toegesproken, laat zij dan anderwerf en ten derden male zich aan mij openbaren, opdat ik gerust weder naar mijn klooster gaan kan. Ik zal Maria er altijd om prijzen en loven."

En 's anderen nachts kwam wederom eene stemme tot haar roepende en zeggende: „Mensch, gij toeft te lang! Ga weder naar uw klooster; God zal u bemoedigen; gehoorzaam aan Maria's bevel: ik ben haar bode, aarzel niet langer." Maar, al heeft ze nu anderwerf de stemme vernomen, die haar beval naar het klooster weer te keeren, durfde zij er nochtans niet heengaan. Zij wachtte nog den derden nacht af, zeggende: „Is 't een zelfsbedrog, dat mij verschijnt, dan moet de macht van den Booze spoedig te niet gaan. En als hij dezen nacht wederkomt, Heer, breng hem dan zóó te schande, dat hij uit het huis vare en mij niet kunne schaden. Maria, wees mij thans tot hulpe: zendt gij de stemme tot mij, die mij beveelt naar 't klooster te gaan, zoo smee ik u bij uw kind, dat gij ze ten derden male mij laat hooren."

Toen bracht ze ook den derden nacht wakend door; en wederom kwam, met verblindenden lichtglans, de stemme Gods tot haar, zeggende: „Gij doet verkeerd, dat ge niet nakomt, wat ik u beveel, want het is Maria die door mij tot u spreekt. Ge kunt ook al te lang beiden; ga, spoed u naar 't klooster, ge zult er de deuren wijd vinden openstaan en kunt gaan, waar ge wilt; uw kleed vindt ge nog op het outer liggen.” — Toen de stemme dit had gesproken, vermocht de zondares eindelijk de waarheid met oogen te zien. Zij zeide: „Thans mag ik niet langer twifelen, deze stem komt van God en is de bode der maagd Maria; nu ben ik er zeker van: een hemelsch licht straalde van boven, terwijl zij sprak. Des wil ik niet langer nalaten naar 't klooster te gaan, in vertrouwen op Onze Lieve Vrouwe, en mijne beide kinderen Gode bevelen; die zal ze wel bewaren.” Daarop toog zij zonder dralen haar kleederen uit, waarmede zij ze zachtjes dekte, om ze niet wakker te maken, en kuste ze beide op den mond. „Kinderen,” zeide zij, afscheid van hen nemende, „God sta u verder bij: vertrouwende op het woord van Onze Lieve Vrouw, laat ik u hier achter; hadde zij mij niet door hare voorbeden gered, ik zou u niet om alle schatten van Rome hebben verlaten.”

Hoort nu, wat zij gaat aanvangen. Luid weenende begaf zij zich geheel alleen naar 't klooster, en, in den boomgaard gekomen en dadelijk de ontsloten poort opmerkende, ging ze er zonder dralen in, Maria dankende, dat ze haar in het gebouw had geleid en van God verdere hulp afbiddende. Overal waar zij kwam, vond zij de deuren wijd voor haar openstaan; zoo ook van de kerk. Die binnentredende sprak zij in stilte: „Heer, ik bid u innig, doe mij thans mijn kleed terugvinden, dat ik voor veertien jaren op het altaar

O. L. V. liet liggen, toen ik des nachts heimelijk van hier ging!" En in waarheid, ik zeg het u zonder bedrog, voet-zolen, kovel en wile vond ze terzelfder plaatse weder, waar zij ze had neergelegd. Haastig trok zij ze aan, en sprak: „Heer des hemels, u moet ik loven; zijt geprezen, Maria, edele maagd, bloem van alle deugd, die in uw reinen schoot het kind Jezus gedragen hebt, die altijd onze Heer zal blijven, daar hij zich hemel en aarde onderworpen heeft. God, die u zoozeer heeft uitverkoren, verleende u eene macht, die steeds te uwen gebode staat. Hij heet u zijne lieve dochter en onzen Heiland kunt gij als moeder gebieden. Daardoor hebt gij mij uwen bijstand verleend. Wie u om genade aanroept, hij vindt ze, hoe laat hij ook kome. Uwe hulp werkt groote dingen: al was ik in kommer en ongeluk, gij hebt alles ten beste gekeerd. Dus moet ik u wel loven en prijzen." — De sleutels van de sacristij zag ze nog hangen vóór 't Mariabeeld, waar zij ze geborgen had; zij hing ze aan haren gordel en ging naar 't koor, dat in alle hoeken door lampen helder verlicht was; leide elk boek op zijn plaats, zooals zij dat vroeger menigmaal gedaan had en bad tot de maagd Maria om verlossing van 't kwaad voor zich en hare kinderen, die zij noode bij de weduw had achterlaten. — Intusschen was de tijd van middernacht genaderd: toen het uurwerk begon te slaan, nam zij het klokketouw in de hand en luidde de metten als vroeger, dat alle nonnen, die boven op den dormter lagen, het hoorden en, niets vermoedende, terstond gezamenlijk naar beneden kwamen. Sinds bleef zij, haar leven lang, in 't klooster, zonder ooit berisping te ontvangen of eenig verwijt te hooren: Maria had al den tijd voor haar den dienst waargenomen, alsof zij zelve het ware geweest. Dus

was de zondares bekeerd, tot lof der veelgeprezene, der hemelsche maagd, die hare vereerders altijd getrouwelijk te hulpe komt, wanneer de nood hen prangt.

Heb ik u thans verhaald hoe deze jonkvrouw weer van nieuws af aan non werd, ik wil ook hare twee kinderen niet vergeten, die zij genoodzaakt was geweest in het huis der weduwe achter te laten. Zij hadden geld noch brood; hoe grooten rouw zij dreven, toen ze hunne moeder niet vonden, zou ik u niet kunnen navertellen. De weduwe ging naast hen zitten: zij had innig medelijden met de kleinen en overdacht bij zich zelve, hoe zij met hen tot de abdis van 't naburig klooster zou gaan, aan wie God zeker in 't harte zou geven de kindertjes niet onverzorgd te laten. Zij deed ze daarop hun kleederen en schoenen aan en toog met hen naar 't klooster. Bij de abdis toegelaten sprak zij tot deze: „Vrouwe, verneem het ongeluk van deze twee schepseltjes: hun moeder heeft ze, ik begrijp niet waarom, van nacht in mijn huis alleen gelaten, terwijl zij zelve, God moge weten waarheen vertrokken is; dus zijn de kinderen hulpeloos bij mij achtergebleven, daar ik niet in staat ben ze te verzorgen.” De abdis antwoordde haar zonder aarzelen: „Houd gij ze, moedertje, ik zal 't u loonen, dat ge 't u niet beklagen zult, hen bij u gelaten te hebben. Neem ze, uit liefde tot God, op, dan kunt ge dagelijks iemand hierheen zenden om spijs en drank voor hen te halen. Ontbreekt het hun aan iets, laat het mij dan weten.” — De weduwe was zeer verheugd, dat zij zoo gelukkig was geslaagd. Zij nam de beide kinderkens met zich mede en zorgde voortdurend goed voor hen. Het was der moeder, die om hundertwil zooveel leed had doorgestaan, gerust te moede, nu zij ze in veilige bescherming wist, vooral nadat zij hen in

grooten kommer had achtergelaten. Voortaan was ze niet meer beangst voor hen en leidde zij een heilig leven; maar toch bracht zij nog menigen nacht en dag in verzuchtingen en beven door, want nog steeds kwelde haar 't berouw over hare vele zonden, die zij niemand dorst belijden of in geschrifte verhalen.

Kort hierop geviel het echter, dat een abt in 't klooster kwam, die gewoon was het eenmaal in 't jaar te bezoeken om te vernemen of er ook onbetamelijke daden gepleegd waren, waarvoor de nonnen berisping verdienden. Daags na zijne komst nu lag de zondares in 't koor der kerk in gebeden verzonken, ter prooi aan onrust en onzekerheid, daar de Booze haar door schaamtegevoel zocht over te halen, hare zonden niet aan den abt te belijden. Terwijl zij zoo in gebede lag, zag ze hoe een jongeling, geheel in 't wit gekleed, haar voorbijging, in zijne ontbloote armen een kind dragende, dat haar toescheen dood te zijn. De jongeling speelde voor 't kind met een appel, dien hij voortdurend in de hoogte wierp en dan weer opving. Tusschen haar bidden door merkte de non dit op, en sprak: „Vriend, zoo gij wilt en van Godswege gekomen zijt, verzoek ik u, bij zijne geboden, mij te zeggen, waarom gij voor dit kind met den schoonen, rooden appel speelt, terwijl het toch dood in uwe armen ligt: uw spel is immers ijdel.” — „Voorzeker, nonne, gij spreekt waar: het weet niets van mijn spel, want het is dood en hoort noch ziet. Desgelijks weet ook God niet, dat gij bidt en vast; evenzeer is het verloren moeite, dat gij u kastijdt. Gij zijt zoo geheel en al bedolven onder uwe zonden, dat God, boven in zijn rijk, uwe gebeden niet kan hooren. Ik rade u onverwijld tot den abt, uwen vader, te gaan en

hem naar waarheid al uwe zonden te belijden. Laat de Booze u niet bedriegen; de abt zal u vergiffenis schenken voor al 't kwade, dat gij bedreven hebt; maar wilt gij 't niet bekennen, dan zal God er u zwaar voor straffen." Na deze woorden verdween de jongeling uit hare oogen, haar vastbesloten achterlatende te doen wat hij gezegd had. — 's Morgens daarop begaf zij zich terstond tot den abt en verzocht hem hare biecht te willen aanhooren, van woord tot woord. De abt, een verstandig man, antwoordde haar: „Mijne lieve dochter, dat wil ik volgaarne doen; keer wel tot u zelve in en overdenk volkomen uwe zonden." En terzelfder stonde zette zij zich naast den heiligen vader neder en deelde hem haar geheelen levensloop, van den beginne af aan, mede: hoe zij door eene dwaze min zoozeer in verzoeking gebracht was, dat zij zich op eenen nacht ontdeed van haar kloostergewaad, het op O. L. V. outer nederlegde en verre wegluchtte met een man, dien zij daarop twee kinderen schonk. Niets van wat ooit haar was wedervaren verzweg ze voor den abt. En toen zij alles gebiecht had, sprak de heilige man, haar de handen op 't hoofd leggend: „Dochter, ik schenk u vergiffenis voor de zonden, die u beangstigen en welke gij mij beleden hebt. Geloofd en geprezen zij de moeder Gods; in eene predikatie zal ik uwe biecht openbaar maken, maar het zóó overleggen, dat gij noch uwe kinderen ooit te eeniger plaatse er door te schande zult worden. Het ware onrecht zoo ik het schoon mirakel verzweg, 'twelk onze Heer ter eere zijner moeder voor u verricht heeft. Ik zal het overal verkondigen en hoop, dat nog menig zondaar er door bekeerd moge worden en voortaan O. L. V. vereeren." Nog vóór hij weder vertrok deelde de vader aan het gan-

sche convent mede hoe eener non was weervaren ; maar men begreep niet, wie deze was, en het bleef onbekend. Onder Gods zegen ging de abt weg en nam de twee kinderen der non in zijne bescherming met zich mede. Hij deed hen het grijze kloosterkleed aannemen en beide groeiden zij op tot vrome menschen. De naam hunner moeder was Beatrijs. Gode en Maria zij lof, die dit schoon mirakel hebben bewerkt. Zij hielp haar uit haren kommer. Nu bidden wij allen, klein en groot, die dit mirakel hebben gelezen, dat Maria onze voorspraak moge zijn in die andere wereld, waar God over boozen en goeden gerichte zal houden. Amen!

Kampen, den 30osten gedenkdag
van de stichting der Leidsche Hoo-
geschool.

S. J. BOUBERG WILSON.